

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

СОБКО ОЛЬГА МИКОЛАЇВНА

УДК 658.14:330.341.1:334.716

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДОМІНАНТИ
РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ
В ПРОЦЕСІ КРЕАЦІЇ ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Тернопіль – 2017

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Гринчуцький Валерій Іванович,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри економіки підприємств і корпорацій

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Булєєв Іван Петрович,
Інститут економіки промисловості НАН України
(м. Київ), головний науковий співробітник
відділу проблем економіки підприємств;

доктор економічних наук, професор
Череп Алла Василівна,
Запорізький національний університет,
декан економічного факультету;

доктор економічних наук, доцент
Кісь Святослав Ярославович,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу,
директор інституту післядипломної освіти

Захист відбудеться 29 червня 2017 року об 11⁰⁰годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46020 вул. Львівська, 11-а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий 27 травня 2017 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

І. Я. Омецінська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах глобалізації світової економіки, посилення інтелектуалізації виробничо-комерційної діяльності підприємств актуалізуються проблеми формування їхніх вартісних конкурентних переваг, які мають інтелектуальне походження, спроможні забезпечити підвищення продуктивності праці, зрівноважений розвиток і створення сприятливого динамічного оточення. Вирішення таких проблем дало б змогу для вітчизняних підприємств розширити масштаби ринку збуту шляхом входження у висококонкурентні міжнародні сегменти. Перманентні зміни передбачають підвищення соціальної відповідальності, покращення прозорості, запровадження інноваційних моделей, що в українських реаліях значною мірою пов'язане з поширенням у бізнесовому секторі практики розвитку інтелектуального капіталу як важливого генератора процесів креації вартості підприємства. Відповідно активізація розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості, яка вміщена у площинах розбудови інституційної перспективи, моделях міжсекторного партнерства, інтерактивної взаємодії, систем управління якістю, підвищує потенційні можливості для забезпечення економічного зростання та стає ключовим моментом в екзистенції українських підприємств.

Інтелектуальний капітал підприємства в межах концепції платформи вартості став об'єктом дослідження численних представників економічної науки: М. Бранко, М. Братніцького, Е. Брукінг, Е. Бомб'як, Н. Бонтіса, Д. Добії, Л. Едвінссона, П. Контеса, Б. Лева, Ф. Лельрта, М. Літшка, Б. Ловендаля, Дж. Мактаггарта, М. Манкінса, А. Маркома, М. Меллоуна, К. Перехуди, А. Пуліча, А. Раппапорта, Г. Руса, П. Саллівана, Г. Сант-Онжа, К.-Е. Свейбі, Е. Скжипек, Я. Стрижини, А. Уйвари-Гіль, Г. Урбанека, С. Шундер та ін.

Вагомий внесок у дослідження фундаментальних і прикладних аспектів інтелектуального контенту в управлінні вартістю суб'єктів господарювання в контексті капіталізації підприємств, удосконалення управління інтелектуальним капіталом, визначення сфер його впливу на рівень соціального та економічного добробуту, управління інтелектуальною власністю здійснили відомі науковці: Ю. Бажал, Л. Бенювська, І. Булеєв, Н. Брюховецька, О. Бутнік-Сіверський, В. Геєць, Н. Гавкалова, В. Гринчуцький, С. Ілляшенко, О. Кендюхов, С. Кісь, М. Козоріз, А. Колот, О. Кузьмін, В. Петренко, А. Череп, А. Чухно, Н. Шмиголь та ін.

Беручи до уваги цінність здійснених вище досліджень, з появою нових викликів сучасного економічного поступу виникла потреба в подальших наукових розвідках теоретико-методологічних аспектів розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства. Зазначені вище проблемні моменти зумовили вибір теми та дали змогу визначити мету, об'єкт, предмет та завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана відповідно до планів науково-дослідних робіт Тернопільського національного економічного університету, зокрема за темами: «Підвищення

ефективності промислового виробництва» (номер державної реєстрації 0107U12224), в межах якої дисертантом визначено шляхи розвитку інноваційного капіталу підприємств; «Забезпечення економічної стійкості як умова ефективного розвитку промислових підприємств України» (номер державної реєстрації 0112U008450), в якій автором запропоновано пріоритети фінансування інноваційної моделі розвитку для підвищення виробничої стійкості підприємства; «Проблеми розвитку теорії та практики економічного аналізу, контролю і статистики» (номер державної реєстрації 0114U006472), де здобувачем поглиблено методологію оцінювання ефектів креації вартості підприємства, забезпечених розвитком інтелектуального капіталу; «Теоретико-методичні аспекти розвитку підприємства на інноваційно-інвестиційній основі» (номер державної реєстрації 0115U001606), в якій автором обґрунтовано структуру інтелектуального капіталу, що дає змогу виявити інтелектуальні резерви креації вартості підприємства, підвищуючи його конкурентоспроможність; а також госпдоговірної науково-дослідної роботи на тему «Розробка бізнес-плану розвитку ТзОВ «Компанія «Галичина-цукор» на 2016 рік» (номер державної реєстрації 0116U000085), в межах якої запропоновано методологію оцінювання ефектів креації вартості товариства, забезпечених розвитком інтелектуального капіталу.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методологічних засад та вироблення практичних рекомендацій щодо розвитку інтелектуального капіталу підприємств у процесі креації їхньої вартості на основі інтелектуалізації праці у виробничій, комерційній і соціальній сферах діяльності.

Для досягнення визначеної мети в дисертаційній роботі передбачено вирішення таких завдань:

- розробити концептуальну модель розвитку інтелектуального капіталу підприємства в процесі креації його вартості з метою підвищення інтелектомісткості національних виробництв;
- уточнити дефініції «інтелектуальний капітал підприємства», «креація вартості підприємства», «інтелект-потенційна вартість» з метою розширення та верифікації термінологічного поля в теорії креації вартості;
- удосконалити наукові підходи до структурування інтелектуального капіталу підприємства з метою реалізації компетенційної моделі управління;
- розширити науково-методологічний інструментарій оцінювання інтелектуального капіталу підприємства в процесі креації вартості підприємства для опрацювання універсальної оцінної методики, що забезпечить прийняття конструктивних управлінських рішень на підприємстві;
- удосконалити науково-методичні положення щодо розширення меж аналітичного застосування методу «q-Тобіна» та розробити шкалу для встановлення інтелектуального рівня підприємства;
- поглибити наукові підходи до систематизації генераторів креації вартості підприємства з метою виокремлення чинників інтелектуального походження та ідентифікації джерел їхнього зосередження;

- удосконалити формування архітектоніки механізму креації вартості підприємства для активізації процесів креації вартості на основі розвитку інтелектуального капіталу;
- розробити універсальне науково-методологічне забезпечення оцінювання ефектів креації вартості підприємства, зумовлених розвитком інтелектуального капіталу;
- удосконалити інтерактивну модель реалізації компетенційного підходу в розвитку інтелектуального капіталу підприємства для підвищення його конкурентоспроможності;
- розвинути складові об'єктно-суб'єктних субстанцій у теорії креації вартості підприємства через введення дефініцій «інтелектуалістика», «інтелектинг», «інтелектингова агенція»;
- поглибити науково-методичні положення щодо формування портфеля інтелектуального капіталу підприємства, визначити методичні підходи до його структуризації з метою упорядкування бізнес-портфеля;
- удосконалити механізм проектування організаційної структури управління, визначити змістовну наповненість та типовий перелік дорадчих послуг інтелектингової агенції;
- удосконалити вектори імплементації міжнародних систем управління якістю та безпечністю на прикладі молочної продукції для посилення креаційного потенціалу інтелектуального капіталу підприємства;
- виявити джерела інтелектуальних резервів креації вартості підприємств, зайнятих переробкою молока та виготовленням морозива.

Об'єктом дослідження є процеси креації вартості підприємств в умовах їхньої інтелектуалізації.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості молокопереробних підприємств.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та вирішення окреслених завдань використано сукупність загально-наукових та спеціальних методів дослідження, які забезпечили ґрунтовність, об'єктивність і достовірність висунутих у дисертації положень та сформульованих висновків: теоретичного узагальнення і ретроспективного аналізу – для обґрунтування теоретико-методологічного підґрунтя розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства, побудови моделей інтелектуального капіталу підприємства; аналізу та синтезу – для узагальнення методологічних підходів до оцінювання впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства, типологізації інтелектуальних генераторів креації вартості підприємства; статистичного аналізу – для оцінювання винахідницької діяльності в Україні, виявлення типів взаємозв'язків при креації вартості підприємства; перевірки гіпотез дослідження; кореляційно-регресійного аналізу – для вибору параметрів і побудови моделей взаємозалежностей креації вартості та інтелектуального капіталу підприємства; графічний – для наочного представлення матеріалу роботи; абстрактно-логічний – для поглибленого

аналізу основних термінів, що характеризують теорію креації вартості підприємства, теоретичного узагальнення і формулювання висновків.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти, методично-інструктивний матеріал, дані Кабінету Міністрів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Департаменту інтелектуальної власності, Державної служби статистики України та Республіки Польща, Європейської комісії, Світового банку, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з висвітлення теорій інтелектуального капіталу та управління вартістю, фінансова звітність молокопереробних суб'єктів господарювання корпоративного та підприємницького секторів Тернопільської області.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у теоретико-методологічному обґрунтуванні та розробленні практичних рекомендацій щодо розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємств. Наукові результати, які відображають новизну виконаного дослідження, полягають у наступному:

вперше:

- розроблено концептуальну модель розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства, яка охоплює цільову, інструментальну й методологічну підсистеми з відповідним інституційним базисом на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях, критеріями, індикаторами та показниками економічної діагностики, обґрунтуванням перспектив кластеризації, моделями міжсекторного партнерства, інтерактивної взаємодії, спрямованої на виявлення і мінімізацію «лакун вартості», що сприятиме інтелектуалізації національних виробництв;

- запропоновано науково-методологічне забезпечення оцінювання ефектів креації вартості підприємства, яке враховує вплив інтелектуального капіталу, визначає ключовим індикатором «інтелект-потенційну вартість», оцінним критерієм «мінімізацію лакуни вартості», що підтвердило універсальність його застосування, дозволило виміряти величину ефекту з подальшою можливістю встановлення факту креації/деструкції/утримання вартості підприємства;

- обґрунтовано доцільність введення наукового напрямку в теорії креації вартості підприємства – інтелектуалістики, яка охоплює систему дисциплін і спрямована на розвиток інтелектуального капіталу як різновиду консалтингу у сфері інтелектуалізації діяльності для досягнення цілей креації вартості підприємства через створення інтелектуальних агенцій. Це дало змогу розвинути складову об'єктно-суб'єктних субстанцій у теорії креації вартості підприємства, що покращує інституційну структуру ринку, підвищує ефективність управління підприємствами та забезпечує модернізацію діючої інституційної бази;

удосконалено:

- наукові підходи до структурування інтелектуального капіталу підприємства, що, на відміну від традиційних, зорієнтовані на формування інтегрального таксона «капітал компетенцій», який враховує компонентні таксони (індивідуальний, ринковий, інноваційний, інформаційний, соціальний),

взаємозв'язки між ними, що дало змогу сформуванню компетенційну модель управління, використання якої забезпечить раціональне планування оптимальних меж розподілу витрат для фінансування розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства;

- інструментарій оцінювання інтелектуального капіталу підприємства, який, на відміну від існуючих, охоплює систематизовані критерії, показники і методи їхнього розрахунку, що створює методологічну основу для формування конструктивної системи оцінювання рівня розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства та дало змогу забезпечити універсальність її застосування як на рівні корпоративного, так і підприємницького секторів економіки;

- формування архітектоники механізму креації вартості підприємства, яка, на відміну від існуючих, конкретизує горизонт креації вартості, охоплюючи фази дослідження, освоєння, інвестування, зростання вартості, зорієнтована на врахування генераторів інтелектуального походження, передбачає визначення компетенцій та створення інтелектуального портфеля підприємства, що дало змогу підвищити ефективність використання інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства;

- інтерактивну модель реалізації компетенційного підходу в розвитку інтелектуального капіталу, яка, на відміну від традиційних, передбачає розробку портфеля компетенцій, їхню діагностику та формування вартісних конкурентних переваг і застосування якої дасть змогу підвищити конкурентоспроможність інтелектуального капіталу шляхом виявлення компетенційних лакун та активізувати розвиток інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства;

- вектори імплементації міжнародних систем управління якістю та безпечністю на прикладі молочної продукції, які, на відміну від існуючих, дають змогу виокремлювати напрями їхньої реалізації у сферах сировинного забезпечення, виробництва, комерції та логістики в межах традиційної та органічної продукції, що дало можливість сформуванню інтелектуальні резерви в креації вартості підприємства;

набули подальшого розвитку:

- категорійно-понятійний апарат через уточнення понять: «інтелектуальний капітал підприємства» як модерний виробничий ресурс інтелектуального походження, який, генеруючи інтелектуальну додану вартість, позитивно динамізує процес креації вартості підприємства; «капітал компетенцій підприємства» як інтегральний оцінний показник впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства, який акумулює вплив компонентних таксонів (індивідуального, ринкового, інноваційного, інформаційного, соціального), враховує взаємозв'язки між ними та дає змогу сформуванню компетенційну модель управління; «креація вартості підприємства», яку визначено як постійні в просторі та часі інноваційно-гармонійні процеси інтелектуалізації праці у виробничій, комерційній чи соціальній сферах його функціонування, які дають можливість мінімізувати величину «лакуна вартості»; «інтелект-потенційна вартість» як базова величина в методиці

оцінювання ефектів креації вартості підприємства. Це дозволило розширити та верифікувати термінологічне поле в теорії креації вартості за сутністю, змістом і результатом;

- науково-методичні положення щодо розширення меж аналітичного застосування методу q -Тобіна, які, на відміну від існуючих, враховують градацію коефіцієнта Тобіна, що дало змогу розробити шкалу для встановлення інтелектуального рівня суб'єкта господарювання корпоративного сектора економіки та удосконалити методіку оцінювання рівня розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства;

- наукові підходи до систематизації генераторів креації вартості підприємства, побудовані на основі уточнення чинників інтелектуального походження з урахуванням світових тенденцій щодо їхнього формування, які, на відміну від існуючих, дали змогу структурувати їх у межах індивідуального, колективного та соціального модулів інтелектуального капіталу, що посилюватиме масштаби і прискорюватиме процеси креації вартості підприємства;

- механізм проектування організаційної структури управління інтелектуальними агенціями на основі визначення змістовної наповненості, пріоритетів, завдань і типового переліку дорадчих послуг, базованих на досвіді функціонування консалтингових фірм, трьохрівневому структуруванні (департаменти інтелектуального консалтингу, освітніх проектів та інформації, креації вартості), який, на відміну від існуючих, виконаний з дотриманням засад інтелектуалістики, що формує сприятливе інституційне оточення для забезпечення розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємств;

- науково-методичні положення до формування портфеля інтелектуального капіталу підприємства як сукупності інтелектомістких товарів відповідно до інноваційної, органічної продукції та об'єктів інтелектуальної власності, який, на відміну від традиційних, виокремлює методичні підходи до його структуризації, що дало змогу впорядкувати бізнес-портфель, покращити формування вартісних конкурентних переваг, які забезпечують розвиток інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства;

- моделювання інтелектуальних резервів креації вартості підприємства, що, на відміну від існуючих, охоплює джерела, виокремлені в індивідуальному, ринковому, інноваційному, інформаційному та соціальному модулях, що дало змогу визначити вектори розвитку інтелектуального капіталу та перспективи прогнозування динаміки генерування інтелектуальної доданої вартості як результуючого показника в процесі креації вартості підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. Положення і висновки дисертаційної роботи можуть застосовувати вітчизняні підприємства для активізації розвитку інтелектуального капіталу та креації на цій основі їхньої вартості. Сформульовані рекомендації є системою заходів, спрямованих на підвищення інтелектуалізації праці, посилення креаційного потенціалу інтелектуального капіталу вітчизняних суб'єктів господарювання, які функціонують у галузі харчової промисловості.

Синтезовані у дисертації теоретико-методологічні домінанти розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємств впроваджено в практичну діяльність таких суб'єктів господарювання: ТзОВ «Галичина Ласунка», де використано механізм імплементації міжнародних систем управління якістю і безпечністю продукції (довідка № 98/2 від 19. 05. 2016 р.), ТзОВ «Кременецьке молоко», в якому застосовано методи оцінки інтелектуального капіталу, пропозиції щодо впровадження формування інформаційного та соціального капіталів (довідка № 73 від 18. 05. 2016 р.), ПП «Альма Віта», де впроваджено методологічні підходи до оцінки ефектів креації вартості (довідка № 58 від 23. 05. 2016 р.), ПрАТ «Тернопільський молокозавод», яке реалізувало вектори розвитку індивідуального капіталу та методу оцінки впливу інтелектуального капіталу на генерування інтелектуальної доданої вартості (довідка № 113 від 27. 02. 2017 р.), ТзОВ «Бучацький сирзавод», де застосовано пропозиції щодо удосконалення брендингу (довідка № 27 від 07. 02. 2017 р.).

Окремі результати дисертації були використані в роботі Департаменту економічного розвитку і торгівлі Тернопільської обласної державної адміністрації при розробці Стратегії розвитку Тернопільської області на період до 2020 року (довідка № 01/3-143 від 21. 02. 2017 р.) у частині врахування пропозицій щодо розвитку людського капіталу в секторі харчової промисловості, які передбачають забезпечити підвищення конкурентоспроможності регіону.

Певні положення та результати, запропоновані у дисертаційній роботі, були використані Державною регуляторною службою України при розробці проектів регуляторних актів (довідка № 93/2 від 20. 02. 2017 р.), Управлінням стратегічного розвитку міста Тернопільської міської ради при визначенні напрямів стратегічного розвитку міста та започаткуванні його «інтелігентної спеціалізації» (довідка № 81/2 від 24. 02. 2017 р.) та Тернопільською обласною громадською організацією «Партнерство» при реалізації науково-пошукових, просвітницьких проектів та інтелектуального консультування (довідка № 37 від 30. 05. 2016 р.).

Основні теоретико-методологічні положення, обґрунтовані у дисертаційній роботі, використано у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін «Економіка і організація інноваційної діяльності», «Управління інтелектуальним капіталом підприємства», «Управління вартістю фірми», «Управління якістю», «Управління конкурентоспроможністю фірми» (довідка № 126-02/340 від 24. 02. 2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, яка вміщує авторський підхід щодо теоретико-методологічного обґрунтування та практичних рекомендацій векторів розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства. Основні положення дисертації, її висновки та рекомендації розроблено та обґрунтовано особисто автором. З наукових праць, виконаних у співавторстві, використано

лише ті ідеї, які запропоновані особисто автором. У цій роботі матеріали та висновки кандидатської дисертації автора не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні положення розглянуто та схвалено на 17 міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (м. Тернопіль, 28–29 травня 2009 р.; 11–12 травня 2011 р.; 23–24 квітня 2013 р.), «Проблеми трансформаційних економік в умовах глобалізації» (м. Тернопіль, 23 березня 2012 р.), «Сучасний стан розвитку економічних та інноваційно-інвестиційних процесів в країнах СНД» (м. Одеса, 4–5 квітня 2014 р.), «Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки» (м. Київ, 4–5 квітня 2014 р.), «Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя» (м. Запоріжжя, 7–11 квітня 2014 р.), «Проблеми сучасної економіки» (м. Донецьк, 11–12 квітня 2014 р.), «Формування та ефективність використання фінансових ресурсів в економічній діяльності» (м. Чернігів, 11–12 квітня 2014 р.), «Транснаціоналізація економічних систем: тенденції та перспективи розвитку» (м. Миколаїв, 18 квітня 2014 р.), «Сучасні тенденції в економіці та управлінні» (м. Запоріжжя, 13–14 листопада 2015 р.), «Наука як рушійна антикризова сила» (м. Київ, 16 листопада 2015 р.), «Інноваційна інфраструктура України: стан та аналіз умов розвитку» (м. Одеса, 20–21 листопада 2015 р.), «Детермінанти сталого розвитку організацій в умовах глобалізації» (м. Дніпропетровськ, 25–27 листопада 2015 р.), «Економічні та інноваційні процеси: стан, перспективи та розвиток» (м. Ужгород, 6–7 травня 2016 р.), «Управлінські науки в сучасному світі» (м. Київ, 21–22 листопада 2016 р.), «Перспективи економічного зростання та інноваційного розвитку України» (м. Ужгород, 9–10 грудня 2016 р.).

Публікації. Основні положення і результати дисертаційної роботи опубліковано у 47 наукових працях (4 з яких у співавторстві) загальним обсягом 61,6 друк. арк. (особисто автору належить 60,4 друк. арк.), з них 2 одноосібні та 2 колективні монографії загальним обсягом 42,08 друк. арк., 24 наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації (у тому числі 2 статті у зарубіжних наукових виданнях, 9 – у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз) загальним обсягом 16,1 друк. арк., 19 праць апробаційного характеру загальним обсягом 3,42 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел. Обсяг основного тексту становить 384 сторінки, включаючи 35 таблиць на 19 сторінках, 48 рисунків на 26 сторінках. Робота містить 9 додатків на 112 сторінках. Список використаних джерел включає 536 найменувань і розміщений на 65 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Концептуалізація інтелектуального капіталу підприємства в умовах цифрової економіки**» розкрито генезис поглядів наукових шкіл на економічну природу та концепції інтелектуального капіталу підприємства, що є теоретичним підґрунтям для аналізу гносеологічних аспектів

його вимірювання, удосконалення підходів до структурування, встановлення взаємозв'язків між складовими модулями та уточнення методологічних аспектів оцінювання стану та динаміки.

Дослідження інтелектуальних чинників у господарських процесах аргументовано засвідчило, що інтелектуальний капітал є саме тим чинником, вплив якого в забезпеченні економічного зростання посилюється. З цієї причини на основі критеріального аналізу термінологічного поля автором уточнено трактування понять «інтелектуальний капітал підприємства» та «капітал компетенцій підприємства». Базуючись на наукових напрацюваннях вітчизняних і зарубіжних науковців, запропоновано розглядати інтелектуальний капітал підприємства як модерний виробничий ресурс інтелектуального походження, який, генеруючи інтелектуальну додану вартість, позитивно динамізує процес креації вартості підприємства; капітал компетенцій підприємства як інтегральний оцінний показник впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства, який акумулює значення компонентних таксонів (індивідуального, ринкового, інноваційного, інформаційного, соціального), враховує взаємозв'язки між ними, що дає змогу формувати компетенційну модель управління. Запропоновані визначення чітко виокремлюють оцінний показник, дають змогу визначити процес формування інтелектуального капіталу та конкретизувати кінцевий результат. Доведено, що таке тлумачення інтелектуального капіталу підприємства дозволяє його використання як інструменту для пояснення певних явищ та економічних процесів, які відбуваються в умовах цифризації економіки, зокрема стійкої динаміки переважаючого зростання ринкової вартості суб'єктів господарювання. Водночас, це дало можливість розглядати інтелектуальний капітал як визначальний фактор виробництва в умовах цифрової економіки, визначати резерви його нарощення, а також оцінювати зростаючий вплив такого капіталу на креацію вартості підприємства, що дає змогу формувати вартісні конкурентні переваги.

Запропоновано трьохрівневу структурування інтелектуального капіталу підприємства (індивідуальний, колективний і соціальний), що зумовлено особливостями функціонування інтелектуальної власності. Виокремлено низку якісних ознак у межах складових модулів інтелектуального капіталу підприємства, зокрема ринковий, інноваційний, інформаційний, локальний, публічний капітал, що дало змогу розмежувати сфери їхнього застосування та удосконалити наукові підходи до структурування (табл. 1). З цих причин встановлено, що індивідуальний інтелектуальний капітал охоплює розвинений людиною капітал знань і сформований на його основі капітал компетенцій, інтегрованих такими якісними характеристиками, як креативність, інтелігентність і комунікативність. Водночас колективний інтелектуальний капітал відображає здатність ринкових чинників (брендинг, гудвіл тощо) забезпечувати зростання рівня лояльності клієнтів; інноваційних (інновації, інтелектуальна власність, системи управління якістю) – підвищувати інноваційність продуктів та процесів; інформаційних (системи управління знаннями, інформацією, соціальні інформаційні системи) – усунути

інформаційні асиметрії й практично реалізовувати цифризацію економічних процесів на мікрорівні. При цьому соціальний капітал охоплює спроможність філософії управління, насамперед, організаційної культури, позитивно впливати на розвиток інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства.

Таблиця 1

Система критеріїв і показників оцінювання інтелектуального капіталу підприємства

Елементи інтелектуального капіталу	Оцінні критерії	Оцінні показники	Методика розрахунку показника
Індивідуальний інтелектуальний капітал	Освіченість	Рівень освіти	Частка працівників із фаховою освітою: вища, бакалавр (за віковими категоріями)
	Фаховість	Рівень фахової підготовки	Частка заробітної плати в собівартості продукції
	Компетентність	Рівень компетентності	Рівень компетентності працівника, вартість компетенції, кількість компетенцій; частка витрат на підвищення кваліфікації у виручці від реалізації продукції
	Адаптаційність		
	Оперативність	Рівень фахової спритності	Швидкість виконання певних професійних завдань
	Мобільність	Рівень мобільності	Частка працівників, які стажувалися; брали участь у грантах тощо
	Комунікаційність	Рівень комунікаційності	Частка працівників, які є учасниками гуртків, клубів за інтересами, громадських організацій та ін.
Коллективний інтелектуальний капітал	Інформаційність	Інформаційний рівень підприємства	Частка витрат на інформаційні технології у нематеріальних активах, наявність корпоративних порталів, коефіцієнт прозорості
	Інноваційність	Інноваційний рівень підприємства	Кількість отриманих патентів/ авторських свідоцтв протягом 5 років; кількість проданих / придбаних ліцензій протягом 5 років; частка інноваційної (експортної) продукції у виробничій програмі; кількість систем управління якістю і безпечністю продукції
	Комунікаційність	Комунікаційний рівень підприємства	Кількість брендів, коефіцієнт навантаження на бренд, кількість торгових знаків, репутація підприємства
Соціальний інтелектуальний капітал	Інтравекторність	Рівень розвитку локального капіталу	Частка витрат на реалізацію принципів соціальної відповідальності бізнесу в виручці від реалізації продукції, прогресивність організаційної культури
	Інтервекторність	Тренди у розвитку публічного капіталу	Рівень розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури Рівень регулювання інтелектуальної діяльності, якість забезпечення охорони об'єктів інтелектуальної власності

Такі положення дали змогу на основі виокремлення індивідуального модуля формувати персонал інтелектуалів, дослідити рівень професіоналізму та запроваджувати компетенційну модель управління; індивідуального, інноваційного, інформаційного та ринкового – здійснювати планування оптимальних меж розподілу витрат на фінансування розвитку інтелектуального капіталу підприємства, удосконалювати методи управління й форми організації інтелектомісткого виробництва, підвищувати рівень використання знань та інформації; соціального – формувати доміанти розвитку соціально відповідального бізнесу, відкритого комунікаційного оточення, транспарентного підприємства, активізувати самомотивацію людського чинника до інтелектуальної діяльності.

Удосконалено інструментарій оцінювання інтелектуального капіталу підприємства, який охоплює параметри систематизації критеріїв, виокремлених у сферах модулів інтелектуального капіталу. Запропоновано низку оцінних показників і методику їхнього розрахунку, які є основою для побудови конструктивної системи оцінювання розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства, що дозволило забезпечити універсальність її застосування як на рівні корпоративного, так і підприємницького секторів економіки.

У другому розділі **«Теоретико-прикладні аспекти креації вартості підприємства в спектрі розвитку інтелектуального капіталу»** уточнено поняття «креація вартості підприємства», встановлено детермінанти, визначено ознаки, окреслено напрями, систематизовано генератори креації вартості та вдосконалено процедури побудови її механізму на основі розвитку інтелектуального капіталу.

В результаті узагальнення варіативності підходів до ідентифікації характеристик дефініцію «креація вартості підприємства» визначено як постійні в просторі та часі інноваційно-гармонійні процеси інтелектуалізації праці в виробничій, комерційній чи соціальній сферах його функціонування, які дають можливість мінімізувати величину «лакуна вартості», що дало змогу уточнити її за сутністю, змістом і результатом. Пропоноване визначення відрізняється від наявних тим, що: а) акцентує увагу на її процесному характері; б) визначає цільову спрямованість; в) деталізує її зміст, уточнюючи сфери поширення; г) конкретизує кінцевий результат, що загалом дає змогу гарантувати утримання гармонійного розвитку суб'єкта господарювання у довгостроковій перспективі. Запропонований авторський підхід до такого тлумачення базовано на твердженнях, що: 1) максимізація вартості підприємства забезпечується процесами її креації, оскільки остання формується здебільшого чинниками інтелектуального походження, що доведено усталеними тенденціями перевищення ринкової вартості над балансовою; 2) креація вартості підприємства значною мірою забезпечується функціонуванням інтелектуального капіталу, який має вищу продуктивність, що покращує інвестиційну привабливість та дає змогу отримати переваги від процесів міграції вартості; 3) критерієм креації вартості визначено мінімізацію

величини «лакуна вартості», що характеризує ефект і є стимулом до інтелектуалізації праці на підприємстві.

Удосконалення процедур побудови механізму креації вартості підприємства на основі розвитку інтелектуального капіталу (рис. 1) ґрунтується на визначенні компетенцій, які в умовах цифрової економіки та посилення міграції вартості визнано новим чинником забезпечення конкурентних переваг.

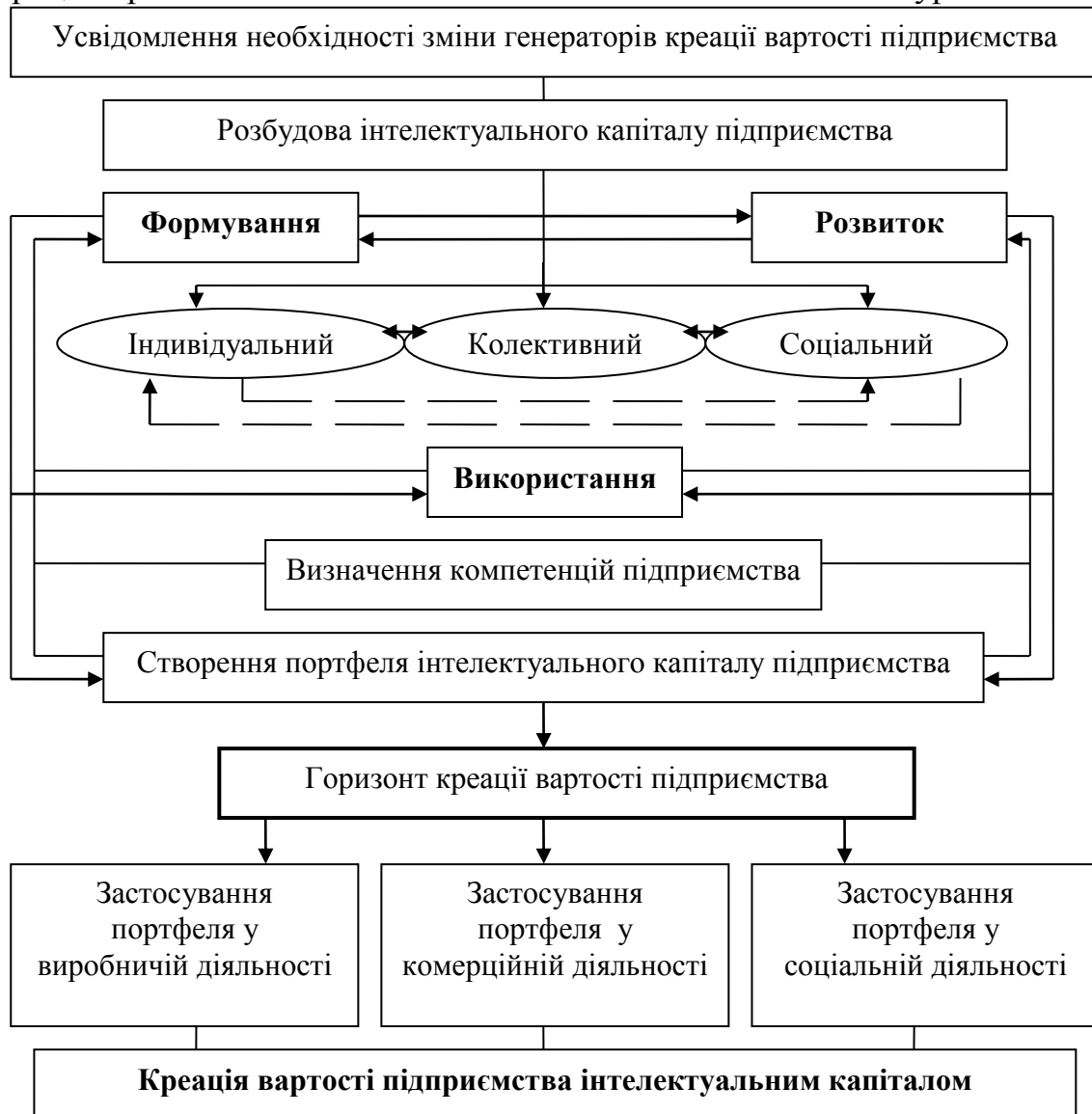

Рис. 1. Механізм креації вартості підприємства на основі розвитку інтелектуального капіталу

Доведено, що фундаментальна основа такого механізму перебуває у площинах формування, розвитку та використання інтелектуального капіталу, виникнення яких зумовлено фазами функціонування, особливостями економічної діагностики, планування витрат, а також їхнього співвідношення в межах визначених компетенцій підприємства. Виокремлення компетенцій в окремий блок механізму креації вартості підприємства дає змогу ідентифікувати інтелектуальні чинники, підвищить імовірність запобігання виникненню «лакун вартості», що активізує креаційні процеси. В результаті формування компетенцій запропоновано створення портфеля інтелектуального

капіталу підприємства, застосування якого в виробничій, комерційній та соціальній сферах діяльності дає можливість на базі інтелектуалізації підвищувати продуктивність праці.

З метою систематизації детермінант креації вартості підприємства акцентовано увагу на необхідності посилення впливу на неї чинників інтелектуалізації суб'єктів господарювання, маркетингу, зорієнтованого на вартість, соціальної відповідальності бізнесу та доцільності моделювання перспектив розвитку. Це дало змогу розкрити розвиток інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства. Ідентифіковано позитивні результати від креації вартості підприємства на основі розвитку інтелектуального капіталу, які класифіковано в межах публічного (підвищення рівня добробуту, збільшення доходів бюджетів, поліпшення оточення), громадського (покращення якості життя, зрівноваження доступу до освіти, створення можливостей для самореалізації) та бізнесового (підвищення конкурентоспроможності, покращення інвестиційної привабливості, підвищення якості і безпечності продукції) секторів, а їхню обумовленість обґрунтовано зростанням факторної продуктивності інтелектуального капіталу.

Доведено, що вихідним елементом пропонованих змін у процедурах функціонування механізму креації вартості підприємства є уточнення генераторів інтелектуального походження, структурованих у межах індивідуального (різногалузевість знань, синергія знань і таланту, поява особистостей із мультикультурними цінностями, прошарок людей із широкими професійними, інтелектуальними, комунікативними, креативними компетенціями), колективного (інтелектуальна власність, брендинг, репутація) та соціального (організаційна культура, симетрія розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури) модулів інтелектуального капіталу, що посилює масштаби та прискорює процеси креації вартості підприємства.

У третьому розділі «**Методологічні домінанти економічної діагностики впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства**» обґрунтовано доцільність вивчення ефектів креації вартості підприємства; розроблено науково-методологічне забезпечення оцінювання ефектів креації вартості підприємства, зумовлених розвитком інтелектуального капіталу; проаналізовано стан і динаміку інтелектуального капіталу, а також його вплив на креацію вартості підприємства на основі застосування таких методик: коефіцієнта Тобіна (q_{Tobina}), співвідношення ринкової та балансової вартості (MV/BV), розрахунок вартості (CIV), дохід з капіталу знань (KCE) та інтелектуальної доданої вартості ($VAIC$).

Дослідженням підтверджено, що в умовах цифрової економіки розвиток інтелектуального капіталу дозволяє суб'єктам господарювання, інтелектуалізувавши виробничо-комерційні процеси, новелізувати вартісні конкурентні переваги, підвищувати продуктивність праці, нарощувати темпи генерування інтелектуальної доданої вартості, що позитивно впливає на формування креаційного потенціалу підприємства. На основі цього запропоновано науковий базис методології оцінювання ефектів креації вартості підприємства, зумовлених розвитком інтелектуального капіталу, заснованого на

компетенційному підході. Ця гіпотеза дала можливість аргументувати доцільність виокремлення принципу прагматизму, який дає змогу чітко репрезентувати кінцевий результат, цільову спрямованість на стимулювання високого рівня креаційної спроможності та удосконалити методику розрахунку оцінних показників, що відображають новітню парадигму управління вартістю підприємства. Встановлено взаємозалежності між окремими модулями інтелектуального капіталу та креацією вартості підприємства, що є аргументом у репрезентації ефекту як підсумкового результату такого роду закономірностей.

Розроблено науково-методологічне забезпечення оцінювання ефектів креації вартості підприємства, що враховує:

1) оцінний критерій – мінімізація величини «лакуна вартості» (VG), яка виникає при порівнянні двох величин – потенційної (VP) та ринкової (MV) вартостей підприємства:

$$VG = VP - MV \Rightarrow \min \quad (1)$$

Ефект креації вартості буде максимальним, якщо не лише потенційна вартість перевищує ринкову ($VP > MV$), а й темпи росту першої більші за темпи росту другої ($T_{VP} > T_{MV}$). Зрозуміло, що ефект креації вартості набуває мінімального значення, коли потенційна вартість підприємства дорівнює ринковій ($VP = MV$), бо величина «лакуни вартості», за таких умов, прямує до свого максимального значення;

2) сумарний ефект креації вартості підприємства (E_{Σ}), який визначається на основі складання модульних (проміжних) ефектів, отриманих на рівні індивідуального (E_{KKI}), колективного (E_{KKK}) та соціального (E_{KKC}) таксонів інтелектуального капіталу підприємства:

$$E_{\Sigma} = E_{KKI} + E_{KKK} + E_{KKC} \Rightarrow \max; \quad (2)$$

3) ключовий індикатор – інтелект-потенційна вартість капіталу компетенцій, яка є максимально можливою величиною, сформованою за умови найвищого рівня розвитку інтелектуального потенціалу:

$$W_{KKi_{-ii}} = W_{IK} \times N_{K_{\Sigma}}, \quad (3)$$

де $W_{KKi_{-ii}}$ – інтелект-потенційна вартість капіталу компетенції і-го виду, грн.; W_{IK} – вартість компетенції і-го виду, грн.; $N_{K_{\Sigma}}$ – загальна кількість компетенцій і-го виду, од.

Запропоновано величину інтелектуального капіталу розраховувати на основі використання інтегрального показника вартості капіталу компетенцій підприємства, обчисленого як сумарна величина особистісних, організаційних (ринкового, інноваційного та інформаційного походження) та соціальних складових, що дає змогу визначати зміну величини «лакуна вартості». Встановлено, що цей показник, будучи характеристикою мінімізації потенційних втрат, найповніше відображає розмір ефекту креації вартості, зумовленого розвитком інтелектуального капіталу.

Розроблено методику розрахунку оціночних показників, яка передбачає:

1) встановлення базової величини – вартість однієї компетенції; 2) визначення реальної вартості капіталу компетенцій (особистісних, організаційних,

соціальних); 3) розрахунок інтелект-потенційної вартості капіталу компетенцій; 4) визначення проміжного ефекту креації вартості підприємства, що враховує компетенційну модель управління вартістю підприємства.

Обґрунтовано доцільність розширення меж аналітичного застосування методу q -Tobina в корпоративному секторі економіки на основі уточнення градації величини коефіцієнта Тобіна, встановленої шляхом оцінювання практичної результативності його застосування, що дало можливість розробити шкалу для визначення інтелектуального рівня суб'єкта господарювання, яка дає змогу класифікувати суб'єкти на три таких групи: низько- (коефіцієнт Тобіна становить від 1 до 2), середньо- (коефіцієнт Тобіна – вище від 2 до 7) та високоінтелектуальні (коефіцієнт Тобіна – вище від 7). Встановлено нестабільність динаміки коефіцієнта Тобіна для молокопереробних суб'єктів корпоративного сектора, яка була як позитивною (ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (група середньоінтелектуальних)), так і негативною (ПАТ «Борщівський сирзавод» (група низькоінтелектуальних)). Зроблено висновок, що виявлене коливання рівня інтелектуалізації товариств (від 1 до 2,5) засвідчує відповідне підвищення/зниження ефективності використання інтелектуального капіталу. Це підтверджує доцільність застосування показника інтелектуального рівня підприємства в аналітичних цілях для обґрунтування інвестиційної привабливості та виявлення потенційних джерел зосередження інтелектуальних резервів креації вартості.

На основі застосування методик розрахунку вартості та доходу з капіталу знань підтверджено однакові тенденції зміни вартості інтелектуального капіталу у досліджених корпоративних суб'єктах господарювання, зайнятих переробкою молока та виготовленням морозива. Зокрема, встановлено позитивну динаміку для ПрАТ «Тернопільський молокозавод» та негативну – для ПАТ «Борщівський сирзавод». За методикою розрахунок вартості зазначено, що в 2013–2015 рр. була різна динаміка вартості інтелектуального капіталу виражена показником інтелектуальної премії, яка у випадку ПрАТ «Тернопільський молокозавод» була зростаючою (із середнім темпом зростання 2%) та зростаючо-спадною (більш ніж 2 кратне спадання) – для ПАТ «Борщівський сирзавод». Отримано в 2012–2015 рр. за методикою визначення доходу з капіталу знань аналогічні тренди величини інтелектуального капіталу, вираженої показником «вартість капіталу знань», яка у випадку ПрАТ «Тернопільський молокозавод» була стабільно зростаючою (відповідно 20%, 58%, 77%) та негативною із високими темпами спадання (83%, 89%) – для ПАТ «Борщівський сирзавод». Підтверджено, що динаміка інтелектуального капіталу відповідає результатам аналітичного застосування методів співвідношення ринкової і балансової вартості та q -Tobina.

Проведено аналіз впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства при застосуванні методики визначення інтелектуальної доданої вартості. Відповідно досліджені суб'єкти господарювання за рівнем нарощення креаційного потенціалу на основі розвитку інтелектуального капіталу поділено на три групи: 1) з високим рівнем – зі стабільно зростаючою динамікою інтелектуальної доданої вартості протягом 2011–2015 рр., яка сформувалася як

у підприємницькому секторі (ПП «Альма Віта» (темп зростання 54% та 25% у 2015 р. порівняно з 2014 р.), так і в корпоративному, де лідерські позиції утримували ТЗОВ «Галичина Ласунка» (темп зростання у 2015 р. порівняно з 2011 р. – 55%, до 2014 р. – 12%) та ТЗОВ «Буцацький сирзавод» (темп зростання у 2015 р. порівняно з 2011 р. – 8%, до 2014 р. – 72%); 2) з середнім рівнем – із нестабільною позитивною динамікою, зокрема у ТЗОВ «Кременецьке молоко» (темп зростання у 2015 р. порівняно з 2014 р. – 18%) та ПрАТ «Тернопільський молокозавод» (темп спадання у 2015 р. порівняно з 2011 р. – 4%, з 2014 р. – 8% та темп зростання 2% і 5% відповідно у 2012 р. та у 2014 р. порівняно з попередніми роками); 3) з низьким рівнем – із стабільно негативною динамікою, зокрема на ПАТ «Борщівський сирзавод» (темп спадання у 2015 р. порівняно з 2011 р. – 46%, з 2014 р. – 30%) та ТЗОВ «Цебро» (темп спадання у 2015 р. порівняно з 2011 р. – 59%, з 2014 р. – 30%) (рис. 2).

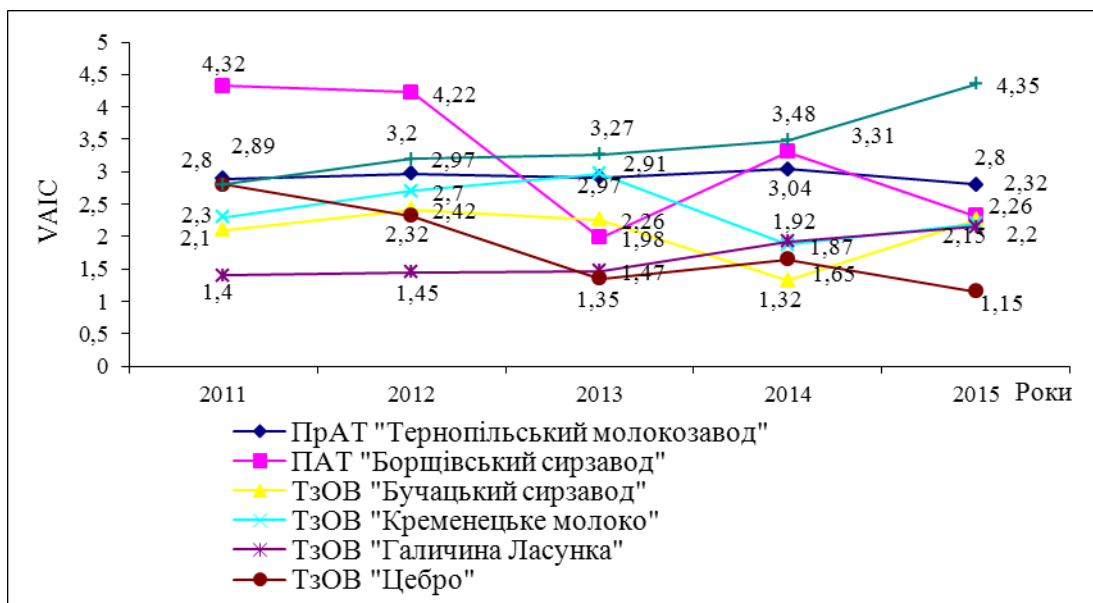

Рис. 2. Динаміка показника інтелектуальної доданої вартості суб'єктів господарювання, зайнятих переробкою молока та виготовленням морозива

Дослідженням встановлено, що: 1) нарощення креативного потенціалу у всіх без винятку суб'єктів господарювання пов'язане з розвитком інтелектуального капіталу; 2) вагомий креативний потенціал на основі розвитку інтелектуального капіталу можуть сформувати не лише корпоративні, а й підприємницькі структури; 3) розвиток інтелектуального капіталу позитивно впливає на процеси креативності підприємства. Це підтверджує необхідність активізації розвитку інтелектуального капіталу в процесі креативності підприємства з урахуванням перспектив цифрової економіки, поширення офшорингу процесів знань та інтелектуалізації праці.

У четвертому розділі «**Пріоритетні напрями розвитку інтелектуального капіталу підприємства**» наведено результати емпіричної кластеризації досліджених суб'єктів господарювання молочної індустрії за рівнем розвитку інтелектуального капіталу, розширено інтерпретацію інтерактивної моделі реалізації компетенційного підходу та визначено шляхи

налагодження міжсекторного партнерства для активізації розвитку інтелектуального капіталу підприємства.

Виставлені науково-дослідні гіпотези щодо імовірності виділення семи кластерів, які є характеристиками інтелектуального капіталу (індивідуального, ринкового, інноваційного, інформаційного та соціального) низки досліджених суб'єктів господарювання, зайнятих переробкою молока та виготовленням морозива, доведено методами кластерного аналізу», що дало змогу визначити перспективи його розвитку.

Агломеративним методом мінімальної дисперсії «k-means clustering» здійснено класифікацію досліджених молокопереробних підприємств за рівнем розвитку інтелектуального капіталу. На основі дев'яти показників, які характеризують різні модулі інтелектуального капіталу, виділено сім кластерів (груп) підприємств. Встановлено: 1) високий рівень потенціалу розвитку інтелектуального капіталу у суб'єктів: а) п'ятого кластера (Т₃ОВ «Кременецьке молоко») за інформаційним (низька питома вага інформаційних технологій в нематеріальних активах) та соціальним (низький коефіцієнт транспарентності) модулями; б) сьомого кластера (ПрАТ «Тернопільський молокозавод», ПП «Альма Віта») за індивідуальним, частково ринковим (розлога кількість брендів), інноваційним (системи управління якістю і безпечністю молочної продукції) та інформаційним (висока питома вага інформаційних технологій у нематеріальних активах), соціальним (збільшення коефіцієнта транспарентності) модулями; 2) середній рівень потенціалу у суб'єктів четвертого кластера (Т₃ОВ «Галичина Ласунка», ПАТ «Борщівський сирзавод»); 3) низький рівень потенціалу у суб'єктів першого та шостого кластерів (Т₃ОВ «Буцацький сирзавод», Т₃ОВ «Цебро»), що зумовлено невдалим брендингом, неефективною інноваційною політикою, критично низьким рівнем інформатизації виробничо-комерційних процесів і закритістю діяльності. Інші два кластери характеризують стан інтелектуального капіталу досліджених підприємств впродовж 2011–2013 рр., тому їхня оцінювання не є актуальною.

Дескриптивні характеристики виділених кластерів підприємств, візуалізовані методом багатовимірного шкалування відмінності між ними в двовимірному просторі латентних змінних та відображені на дендограмі ієрархічного кластерного аналізу, засвідчили про наявність впродовж 2011–2015 рр. суб'єктів як із стабільною (Т₃ОВ «Кременецьке молоко», ПАТ «Борщівський сирзавод», ТОВ «Буцацький сирзавод»), так і більш лабільною (Т₃ОВ «Галичина Ласунка», Т₃ОВ «Цебро», ПрАТ «Тернопільський молокозавод», ПП «Альма Віта») структурою інтелектуального капіталу. Визначено, що найбільш лабільними в часовому вимірі є елементи інтелектуального капіталу на ПП «Альма Віта». Прогнозовано активізацію розвитку інтелектуального капіталу в ринковому (оптимізація коефіцієнта навантаження на бренд) та інноваційному (підвищення питомої ваги інноваційної продукції) модулях. Виявлено значні резерви для нарощення потенціалу розвитку інтелектуального капіталу досліджених підприємств. Оцінювання рівня розвитку соціального капіталу, який має інтелектуальне походження, підтвердило обмежене застосування досліджуваними суб'єктами

принципів соціальної відповідальності бізнесу та дало змогу стверджувати про необхідність розбудови їхньої організаційної культури.

Обґрунтовано, що функціонування організаційної культури підприємства створює синергічні ефекти, які посилюють його потенціал до креації вартості на основі розвитку інтелектуального капіталу. Здійснена кластеризація підприємств за множиною оцінних ознак, які є характеристиками інтелектуального капіталу в межах запропонованої його структуризації (індивідуальний, ринковий, інноваційний, інформаційний, соціальний), дала змогу встановити перспективні напрями розвитку та активізації розвитку інтелектуального капіталу підприємств, зайнятих переробкою молока та виготовленням морозива.

Розширено інтерпретацію інтерактивної моделі реалізації компетенційного підходу в розвитку інтелектуального капіталу підприємства, що дає змогу підвищувати його системну конкурентоспроможність (рис. 3).

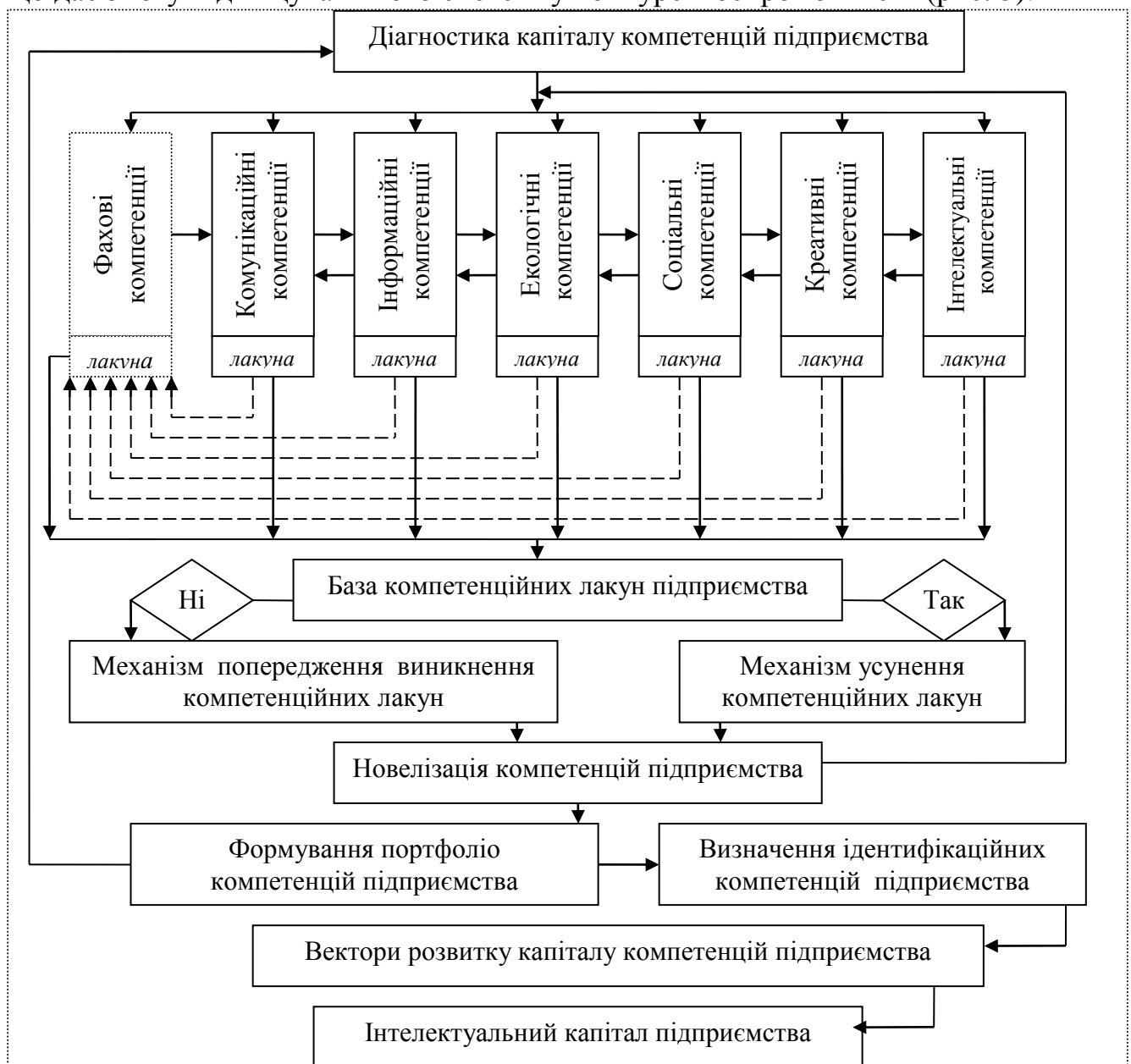

Рис. 3. Інтерактивна модель реалізації компетенційного підходу в розвитку інтелектуального капіталу підприємства

Визначено, що фундаментальною основою інтерактивної моделі, спрямованої на формування креаційного потенціалу на базі компетенційної моделі управління, є розробка та структуризація портфоліо компетенцій, що документально представляє акумульовану в межах прийнятої структуризації інформацію про стан і наповненість компетенціями відповідно до робочих місць, посад. Для виявлення компетенційних лакун, які є джерелом для нарощення капіталу компетенцій, запропоновано здійснювати діагностику капіталу компетенцій. Застосування портфеля компетенцій дасть можливість формувати капітал компетенцій підприємства, що створить позитивні умови для креації вартості на базі компетенційної моделі управління.

У п'ятому розділі **«Конструктивізм креації вартості підприємства крізь призму розвитку інтелектуального капіталу в умовах глокалізації»** запропоновано вектори розвитку інституційної перспективи у теорії креації вартості підприємства, обґрунтовано новелізацію підходів до побудови механізму імплементації міжнародних систем управління якістю та безпечністю на прикладі молочної продукції, розроблено моделі впливу розвитку інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства.

Обґрунтовано в межах розвитку теоретичного базису в креації вартості підприємства виділення окремого наукового напрямку – інтелектуалістики, що пропонує нові шляхи вирішення проблем місця інтелектуальних цінностей на ринку товарів і послуг, модернізації діючої інституційної бази, що дасть змогу вирішити проблеми охорони авторських прав, підвищення інтелектомісткості вітчизняного виробництва тощо. Аргументовано доцільність розвитку інтелектуального капіталу як різновиду консалтингу у сфері інтелектуалізації діяльності, що дозволяє досягати цілей креації вартості підприємства. З метою реалізації регуляторних функцій в інтелектуальному капіталі на макрорівні запропоновано створити Національний центр інтелектуального розвитку як виконавчу агенцію з ідентифікованими дорадчими функціями щодо пришвидшення процесів інтелектуалізації, сприяння комерціалізації результатів наукових досліджень, набуття та охорони прав інтелектуальної власності, що сприятиме активізації процесів креації вартості.

Доведено доцільність створення мережі інтелектуальних агенцій, зайнятих наданням освітньо-дорадчих, інформаційних, консультаційних послуг у сферах організації, ведення, фінансування інтелектуальної діяльності, охорони прав інтелектуальної власності, налагодження міжсекторної співпраці, що дозволяє розбудові інституційного забезпечення інтелектуального капіталу на мезорівні. В межах організаційної структури управління інтелектуальними агенціями виділено три базові департаменти (інтелектуального консалтингу, освітніх проектів та інформації, креації вартості), визначено типовий перелік дорадчих послуг, що формує сприятливе інституційне оточення для забезпечення розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства.

Запропоновано в межах розвитку інтелектуального капіталу запровадити в організаційних структурах управління підприємствами підрозділ (відділ управління вартістю підприємства), який забезпечить поліпшення структури доданої вартості шляхом її інтелектуалізації. З метою збільшення обсягів

виробництва і реалізації інтелектомісткої продукції аргументовано формувати портфель інтелектуального капіталу підприємства, що охоплює сукупність інтелектомістких товарів, представлених у розрізі інноваційної й органічної продукції, та низку об'єктів інтелектуальної власності, які в нинішніх умовах виступають високорентабельним товаром (рис. 4), що дасть змогу якісно покращити бізнес-портфель і побудувати інтелектуальні чинники креації вартості вітчизняних суб'єктів господарювання.

Рис. 4. Структура портфеля інтелектуального капіталу підприємства

Доведено необхідність поширення практики країн Європейського Союзу щодо запровадження систем управління якістю і безпечністю продукції, запропоновано вектори удосконалення шляхів імплементації міжнародних систем управління якістю і безпечністю на прикладі молочної продукції, що покращить можливості виходу вітчизняної продукції на міжнародні ринки. Розроблено механізм імплементації міжнародних систем управління якістю і безпечністю на прикладі молочної продукції, який функціонує в межах традиційної й органічної продукції у сферах сировинного забезпечення, виробництва, комерції і логістики, що дає можливість опрацювати програму

імплементацийних заходів та формувати інтелектуальні резерви в креації вартості підприємства.

За допомогою науково-методичного інструментарію оцінювання впливу інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства: 1) обґрунтовано вибір основних показників рівня його розвитку та впливу на креацію вартості підприємства; 2) в якості результативного показника використано інтелектуальну додану вартість (V_t); 2) визначено систему факторних показників, які характеризують рівень розвитку інтелектуального капіталу ($V_1, \dots, V_{10}$) в межах його індивідуального (частка заробітної плати в собівартості продукції, частка витрат на підвищення кваліфікації у виручці від реалізації продукції), ринкового (кількість брендів, коефіцієнт навантаження на бренд, частка експортної продукції у виробничій програмі), інноваційного (питома вага інноваційної продукції в виробничій програмі, кількість запроваджених систем управління якістю і безпечністю продукції), інформаційного (частка витрат на інформаційні технології у нематеріальних активах, коефіцієнт прозорості) та соціального (частка витрат на реалізацію принципів соціальної відповідальності бізнесу у виручці від реалізації продукції) модулів; 3) визначено комплекс критеріїв оцінювання характеру та тісноти зв'язку між показниками інтелектуального капіталу та інтелектуальною доданою вартістю. Застосування таких критеріїв характеризує достовірність отриманих результатів дослідження і аргументує статистичну адекватність отриманих моделей, а також дає змогу оцінити надійність джерел можливих інтелектуальних резервів креації вартості підприємства.

При застосуванні пакета програм для прикладного статистичного аналізу «STATISTICA» та методів інтервального моделювання доведено залежності між визначеними факторними показниками та результативною ознакою. Для дослідження взаємозв'язку V_t та ($V_1, \dots, V_{10}$) для оцінених суб'єктів господарювання сформовано п'ять науково-дослідних гіпотез, які було доведено в ході дослідження. При застосуванні методів статистичного аналізу (множинної регресії, t-статистики для незалежних вибірок) визначено типи взаємозв'язку між V_t та ($V_1, \dots, V_{10}$), підтверджено вплив рівня розвитку інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства.

Для оцінки характеру та типів залежності зміни величини інтелектуальної доданої вартості від низки факторних показників застосовано пакет програм прикладного статистичного аналізу «STATISTICA» та методи інтервального моделювання. В процесі статистичних досліджень сформульовано три основні науково-дослідні гіпотези та проведено їх перевірку.

На основі побудованих моделей множинної регресії та інтервального моделювання отримано підтвердження гіпотези 1 щодо існування залежності між рівнем розвитку інтелектуального капіталу та креацією вартості підприємства. Гіпотезу перевірено за допомогою десяти нелінійних регресійних моделей, адекватність яких підтверджується комплексом статистичних критеріїв. Здебільшого це поліноміальні функції 2 і 3 ступенів та експоненціальні статистичні функції з високими коефіцієнтами детермінації

($R^2 > 0,90$) та високими значеннями відкоригованих коефіцієнтів детермінації ($\text{adjust } R^2 > 0,77$), зокрема:

$$V_t = 4,881 - 1,428V_3 + 0,710V_4 - 2,209V_5 + 0,290V_3^2 + 0,289V_5^2, \quad (4)$$

де V_t – інтелектуальна додана вартість, тис. грн.; V_1 – питома вага заробітної плати у собівартості продукції, %; V_2 – питома вага витрат на підвищення кваліфікації у виручці від реалізації продукції, %; V_3 – кількість брендів, од.; V_4 – коефіцієнт навантаження на бренд; V_5 – питома вага експорту у виробничій програмі, %; V_6 – питома вага інноваційної продукції у виробничій програмі, %; V_7 – кількість систем управління якістю і безпечністю продукції, од.; V_8 – питома вага інформаційних технологій у нематеріальних активах, %; V_9 – коефіцієнт транспарентності підприємства; V_{10} – питома вага витрат на фінансування соціальної відповідальності бізнесу у виручці від реалізації продукції, %.

Методами інтервального моделювання на основі отриманих статистичних моделей доведено вплив інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємств, зайнятих переробкою молока та виготовленням морозива (табл. 2).

Таблиця 2

Результати діагностики креації вартості інтелектуальним капіталом підприємств

Суб'єкт господарювання	Статистичні моделі
ПрАТ «Тернопільський молокозавод»	$V_t = 0,22 \cdot V_1 - 0,015 \cdot V_2 + 0,17 \cdot V_5 - 0,14 \cdot V_6 - 0,08 \cdot V_{10}$
ПАТ «Борщівський сирзавод»	$V_t = 0,32 \cdot V_1 + 7,3 \cdot V_4 - 6,21 \cdot V_6 + 7,6 \cdot V_7 - 4,2 \cdot V_{10}$
ТзОВ «Бучацький сирзавод»	$V_t = -0,624 \cdot V_1 + 0,16 \cdot V_3 + 0,17 \cdot V_6 + 6,05 \cdot V_7 - 1,5 \cdot V_{10}$
ТзОВ «Кременецьке молоко»	$V_t = -0,01 \cdot V_1 + 2 \cdot V_3 - 3,98 \cdot V_4 + 2,46 \cdot V_6 - 13,15 \cdot V_{10}$
ТзОВ «Ласунка Галичина»	$V_t = 0,15 \cdot V_1 + 0,2 \cdot V_4 - 0,13 \cdot V_6 - 0,01 \cdot V_8 - 0,02 \cdot V_{10}$
ТзОВ «Цebro»	$V_t = -0,15 \cdot V_1 + 2,42 \cdot V_4 + 4,75 \cdot V_6 + 0,04 \cdot V_8 + 0,067 \cdot V_{10}$
ПП «Альма Віта»	$V_t = -0,09 \cdot V_1 + 0,39 \cdot V_2 - 0,16 \cdot V_5 + V_6 - 0,06 \cdot V_8$

Підтверджено гіпотезу 2 щодо наявності зв'язку (між рівнем розвитку структурних елементів інтелектуального капіталу (індивідуального, ринкового, інноваційного, інформаційного, соціального) та креацією вартості підприємства існує тісний зв'язок). Встановлено вплив на генерування інтелектуальної доданої вартості більшості факторних ознак (коефіцієнт навантаження на бренд, питома вага експорту, питома вага інноваційної продукції, кількість систем управління якістю і безпечністю молочної продукції, питома вага

вартості інформаційних технологій у нематеріальних активах, питома вага витрат на фінансування соціальної відповідальності бізнесу).

Доведено гіпотезу 3 про існування статистично значущого зв'язку між структурними елементами інтелектуального капіталу (індивідуальним, ринковим, інноваційним, інформаційним, соціальним). Канонічним аналізом встановлено сильний взаємозв'язок між множинами показників, що характеризують індивідуальний, інноваційний та інформаційний капітал підприємств (відповідно канонічні коефіцієнти кореляції $R_c = 0,812$; $0,922$; $0,754$); інноваційного та ринкового інтелектуального капіталу ($R_c = 0,922$, $\text{Chi}^2 = 68,77$); інформаційного та ринкового інтелектуального капіталу (канонічний коефіцієнт кореляції $R_c = 0,754$, $\text{Chi}^2 = 34,51$).

На основі розробленої регресійної моделі дисертантом визначено динаміку інтелектуальної доданої вартості залежно від зміни питомої ваги витрат на підвищення кваліфікації в виручці від реалізації продукції підприємства (табл. 3).

Таблиця 3

Генерування інтелектуальної доданої вартості інтелектуальним капіталом на підприємствах, зайнятих переробкою молока та виготовленням морозива у 2011–2015 рр.

Питома вага витрат на підвищення кваліфікації у виручці від реалізації продукції, %	1	2	3	4	5	6	7	
Інтелектуальна додана вартість (грн)	0,644	0,085	0,106	0,706	1,186	3,644	5,983	
Межі довірчого інтервалу	- 95% CL	-0,154	-0,959	-1,047	-0,365	0,917	2,350	3,763
	+95% CL	1,442	1,130	1,259	1,778	2,854	4,939	8,203

Встановлено, що за умови послідовного збільшення витрат на підвищення кваліфікації у виручці від реалізації продукції і незмінності інших значущих факторів (залишивши їх на рівні середньоарифметичних значень) результуючий показник (інтелектуальна додана вартість) зменшуватиметься, якщо значення регресора буде знаходитися в інтервалі від 0% до 2,46%. Натомість в межах інтервалу 2,5–4% прогнозується незначне збільшення значення регресанта, а коли питома вага витрат на підприємстві на підвищення кваліфікації досягне 5–6% можна очікувати прискорене зростання інтелектуальної доданої вартості

На основі проведеного дисертантом моделювання встановлено, що основні резерви креації вартості оцінених суб'єктів господарювання були зосереджені у сферах функціонування індивідуального та ринкового модулів інтелектуального капіталу. Дещо нижчий креаційний потенціал, був властивим для інноваційного та соціального модулів інтелектуального капіталу підприємств. Варто зазначити, що низький рівень креаційного потенціалу інноваційного інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання, зайнятих переробкою молока та виготовленням морозива, може в свою чергу обмежити

можливості його нарощування у ринковому модулі в частині збільшення експорту продукції.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення актуальної наукової проблеми, що полягають в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень і наданні практичних рекомендацій щодо забезпечення розвитку інтелектуального капіталу підприємства в процесі креації його вартості. Отримані результати дослідження дають підстави зробити такі висновки:

1. Покращення інвестиційної привабливості, підвищення адаптаційності, формування вартісних конкурентних переваг, які здатні посилити для вітчизняних виробників потенційні можливості виходу на міжнародні ринки, передбачають активізацію розвитку інтелектуального капіталу. Найповніше врахування чинників, які сприяють розвитку інтелектуального капіталу підприємства, сконцентроване в межах концепції платформи вартості. Обґрунтовані авторські теоретичні положення концептуальної моделі розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства охоплюють зміну цільової спрямованості в напрямку максимізації вартості; визначення інструментальної перспективи шляхом розбудови інституційного базису на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях, активізації міжсекторного партнерства, моделей інтерактивної взаємодії. Це дало змогу аргументувати вектори розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства. Пріоритетом при цьому є виявлення джерел інтелектуальних резервів креації вартості підприємства, що сконцентровані в усіх модулях інтелектуального капіталу: індивідуальному, колективному (ринковому, інноваційному, інформаційному) та соціальному, функціонування яких забезпечує підвищення інтелектомісткості національних виробництв.

2. Перспективи економічного зростання на мікрорівні залежать від активізації розвитку інтелектуального капіталу, запровадження компетенційної моделі управління, здатності до формування вартісних конкурентних переваг, потенційних можливостей інтелектуалізації виробничих і комерційних процесів, креаційного потенціалу підприємства. З цих позицій запропоновано трактувати за сутністю, змістом, формою і результатом такі поняття: 1) «інтелектуальний капітал підприємства» як модерний виробничий ресурс інтелектуального походження, який, генеруючи інтелектуальну додану вартість, позитивно динамізує процес креації вартості підприємства; 2) «креація вартості підприємства» як постійні в просторі та часі інноваційно-гармонійні процеси інтелектуалізації праці у виробничій, комерційній чи соціальній сферах його функціонування, які дають змогу мінімізувати величину «лакуна вартості»; 3) інтелект-потенційна вартість як максимально можливу вартість, сформовану за умови найвищого рівня розвитку інтелектуального потенціалу.

3. Для реалізації основних положень компетенційної моделі управління доцільним є виділення інтегрального таксона – капіталу компетенцій, який

акумулює проміжні ефекти креації вартості підприємства та дає змогу конкретизувати сфери їхнього прояву, вимірювати величини, встановлювати економічну оцінку, виявляти джерела інтелектуальних резервів нарощення в межах усіх складових таксонів інтелектуального капіталу підприємства. З цією метою удосконалено наукові підходи до структурування інтелектуального капіталу підприємства шляхом виділення компонентних таксонів (індивідуального, ринкового, інноваційного, інформаційного, соціального) та виявлення взаємозв'язків між ними. Це дозволило чіткіше окреслити сфери функціонування структуротворчих елементів, конкретизувати площини появи ефектів креації вартості підприємства, забезпечених розвитком інтелектуального капіталу.

4. Критеріями в теоретико-методологічних положеннях оцінювання інтелектуального капіталу підприємства у сферах визначених модулів є: індивідуальний (освіченість, фаховість, компетентність, мобільність, комунікаційність, оперативність, адаптаційність), колективний (інформаційність, інноваційність, комунікаційність), соціальний (інтравекторність, інтервекторність). Запропоновані оцінні показники та методики їхнього розрахунку дають змогу здійснювати моніторинг, аналіз та оцінку впливу інтелектуального капіталу на процеси креації вартості. Це дало змогу зменшити величину інформаційно-комунікаційної лакуни, звузити інформаційну асиметричність, розширюючи доступ до інформаційних потоків й підвищуючи схильність підприємства до оприлюднення інформації про інтелектуальний капітал.

5. Розроблена в межах застосування методу q -Tobina шкала для встановлення інтелектуального рівня суб'єктів господарювання корпоративного сектора економіки дала змогу здійснити їхню класифікацію на три групи: низько- (коефіцієнт Тобіна становить від 1 до 2), середньо- (коефіцієнт Тобіна – вище від 2 до 7) та високоінтелектуальні (коефіцієнт Тобіна вище від 7). Практичне використання градаційної шкали дозволить посилити зацікавленість підприємств у розвитку інтелектуального капіталу, активізує людський чинник й забезпечить посилення креаційного потенціалу. Врахування у господарській практиці показника інтелектуального рівня підприємства посилить інвестиційну привабливість, покращить транспарентність і забезпечить підвищення ефективності використання бюджетних й інвестиційних коштів, слугуватиме стимулом для нарощення інтелектомісткості виробництва.

6. Встановлені позитивні результати від креації вартості підприємства на основі розвитку інтелектуального капіталу потрібно об'єднати в межах трьох секторів: бізнесового, публічного та громадського. Це дало можливість систематизувати генератори креації вартості підприємства з компетенційною моделлю розвитку за сегментами: 1) індивідуального капіталу (різногалузевість знань, синергія знань і таланту, мультикультурні цінності, високі професійна, інтелектуальна, комунікаційна, креативна компетенції); 2) колективного капіталу (інтелектуальна власність, інноваційна продукція, інформаційне забезпечення, репутація, брендинг, системи управління якістю); 3) соціального

капіталу (філософія управління, проінноваційна культура, проінтелегентне оточення, симетрія розвитку інформаційно-комунікаційної інфраструктури). Отримані результати дали змогу ідентифікувати інтелектуальні джерела креації вартості підприємства, які є ключовими у забезпеченні інвестиційної привабливості та гармонійного розвитку суб'єктів господарювання.

7. Формування архітектури механізму креації вартості підприємства потрібно здійснювати через виокремлення таких принципів його побудови: креативність (розширить застосування творчих підходів при побудові та створенні портфеля інтелектуального капіталу підприємства; латеральних напрямів аналізу даних, завдань, проблемних ситуацій, що загалом дає змогу застосовувати альтернативні та новаторські підходи для забезпечення успішного функціонування суб'єкта господарювання); гнучкість (забезпечить швидкість реагування на зміни, які виступають важливим атрибутом оточення, де функціонує сучасне підприємство); соціальна відповідальність (дає можливість утримувати високу вартість гудвілу підприємства, яка сьогодні є важливим генератором креації вартості інтелектуального походження). Виділення горизонту креації вартості підприємства на основі створення компетенційного блоку, виокремлення базового ядра (портфеля інтелектуального капіталу) та його інструментальної проекції в межах сфер діяльності забезпечить підвищення системної конкурентоспроможності інтелектуального капіталу.

8. Здатність до нарощення інтелектуального капіталу забезпечує стійку динаміку переважаючого зростання ринкової вартості підприємства над балансовою. У зв'язку з цим доцільним є виокремлення інтелектуальної вартості підприємства, яку доцільно оцінювати величиною інтелектуального капіталу, розрахованою на основі компетенційного підходу. Для визначення величини інтелектуального капіталу доцільно використовувати інтегральний показник вартості капіталу компетенцій підприємства, який є сумарною величиною, отриманою в межах функціонування особистісних, організаційних (ринкового, інноваційного та інформаційного походження) та соціальних модулів. Розроблене науково-методологічне забезпечення для оцінювання ефектів креації вартості підприємства, зумовлених розвитком інтелектуального капіталу, охоплює систематизовані принципи, оціночний критерій (мінімізація величини «лакуна вартості»), ключовий індикатор (інтелект-потенційна вартість капіталу компетенцій), базову величину (вартість однієї компетенції), методика розрахунку низки показників, яка запроваджує компетенційну модель управління. Такий підхід в оцінюванні ефекту креації вартості підприємства дозволяє його градацію із подальшою можливістю встановлення відповідно факту креації, деструкції чи утримання вартості.

9. Розроблена інтерактивна модель реалізації компетенційного підходу до розвитку інтелектуального капіталу підприємства дає змогу виявляти компетенційні лакуни, які є джерелом підвищення його конкурентоспроможності. Основою механізму запобігання виникнення компетенційних лакун лежать: 1) встановлення послідовності та структуризації компетенцій підприємства (фахові, комунікаційні, інформаційні, екологічні,

соціальні, креативні, інтелектуальні); 2) створення портфеля компетенцій підприємства, який є документальним представленням акумульованої в межах прийнятої структуризації інформації про стан і наповненість компетенцій в розрізі робочих місць та посад; 3) виокремлення на основі сформованого портфеля компетенцій частини, яка б якісно відрізняла конкурентні компетенційні переваги окремо взятого суб'єкта господарювання (ідентифікаційних компетенцій підприємства), які доцільно розглядати як професійну візитну картку, представлену у вигляді сукупності унікальних компетенцій, практичне застосування яких підвищує ефективність використання виробничих ресурсів при виготовленні інтелектомісткої продукції.

10. Інтелектуалістика, як запропонований науковий напрям визначає нові шляхи вирішення проблем місця інтелектуальних цінностей на ринку товарів і послуг, модернізації діючої інституційної бази, що сприятиме підвищенню інтелектомісткості виробництва. Інституційна перспектива в теорії креації вартості спрямована на розвиток інтелекту як різновиду консалтингу у сфері інтелектуалізації діяльності, що дає змогу досягати цілей креації вартості підприємства. Розбудова інтелекту повинна здійснюватися на трьох рівнях: макро- (створення державних інституцій з метою формування сприятливого клімату для інтелектуальної діяльності), мезо- (створення інтелектуальних агенцій – ринкових інституцій, що діють з метою надання широкої гами інформаційних, освітньо-дорадчих, просвітницьких і консалтингових послуг у сфері інтелектуалістики), мікрорівнях (створення відділів управління вартістю).

11. Інструментальні пріоритети розвитку інтелекту на мікрорівні доцільно сконцентрувати на створенні портфеля інтелектуального капіталу підприємства, що охоплює сукупність інтелектомістких товарів, представлених у розрізі інноваційної й органічної продукції, та низку об'єктів інтелектуальної власності, які в нинішніх умовах виступають високорентабельним товаром. Виокремлені методичні підходи до структуризації портфеля інтелектуального капіталу підприємства застосовано на двох рівнях: 1) портфеля інтелектомістких товарів, сформованого в площинах функціонування інтелектомісткої продукції (інноваційна та органічна продукція) та інтелектомістких послуг (робіт); 2) портфеля інтелектуальної власності, обмеженого функціонуванням традиційних та нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності (свідоцтв, патентів і ліцензій).

12. Вектори проектування організаційної структури управління інтелектуальними агенціями визначаються рівнем їхньої компетентності, делегованими повноваженнями, що охоплюють: 1) змістовну наповненість, пріоритети та завдання інтелектуальних агенцій; 2) типовий перелік дорадчих послуг; 3) три ключові департаменти (інтелектуального консалтингу, освітніх проектів та інформації, креації вартості), сформовані на основі цільової спрямованості та досвіду функціонування консалтингових фірм. Відкриття і функціонування інтелектуальних агенцій дасть змогу активізувати інтелектуальну діяльність в усіх секторах економіки.

13. Запропоновані вектори удосконалення шляхів імплементації систем управління якістю та безпечністю продукції дозволять посилити креаційний потенціал інтелектуального капіталу підприємства. Розроблений механізм імплементації міжнародних систем управління якістю та безпечністю на прикладі молочної продукції обґрунтовано на основі просторової ідентифікації підприємств в межах встановлених квадрант-груп. Визначена послідовність його реалізації в межах традиційної та органічної продукції (у сферах сировинного забезпечення, виробництва, комерції та логістики) забезпечить підвищення її якості і безпечності, розширення органічної лінійки, розбудову екологістики, зменшення непродуктивних витрат.

14. За результатами перевірки п'яти науково-дослідних гіпотез за допомогою пакета програм для прикладного статистичного аналізу «STATISTICA» та методики інтервального моделювання доведено вплив інтелектуального капіталу на генерування інтелектуальної доданої вартості. Підтверджена цілісність, адекватність та можливість практичного застосування розроблених моделей для прогнозування інтелектуальних резервів креації вартості підприємства. В процесі моделювання впливу інтелектуального капіталу на генерування інтелектуальної доданої вартості виявлено можливі джерела інтелектуальних резервів креації вартості суб'єктів, зайнятих переробкою молока та виготовленням морозива. Практичне використання виявлених інтелектуальних резервів дасть змогу позитивно динамізувати процеси креації вартості на мікрорівні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Собко О. М. Інтелектуальний капітал підприємства: концептуалізація-функціонування-розвиток : моногр. / О. М. Собко. – Тернопіль : Крок, 2014. – 360 с. (15,1 друк. арк.).
2. Собко О. М. Інтелектуальний капітал і креація вартості підприємства : моногр. / О. М. Собко. – Тернопіль : Економічна думка, 2016. – 444 с. (25,58 друк. арк.).
3. Sobko O. Kapitał intelektualny przedsiębiorstw ukraińskich: stan i perspektywa rozwoju / O. Sobko // Nowoczesność przemysłu i usług w warunkach kryzysu i nowych wyzwań / [pod redakcją Jana Brzóska, Jana Pyki]. – Katowice : INFOGRAF, 2013. S. 540–549. (0,7 друк. арк.).
4. Собко О. М. Новелізація векторів розвитку концепції управління вартістю підприємства / О. М. Собко // Сучасні тенденції розвитку економічних систем : кол. моногр. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 165–182. (0,7 друк. арк.).

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дослідження:

5. Собко О. М. Пріоритети фінансового забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки Польщі в умовах фіскальної нестабільності / О. М. Собко // Світ фінансів. – 2012. – Вип. 1. – С. 163–174 (0,5 друк. арк.).

6. Собко О. М. Соціальний інтелектуальний капітал підприємства: детермінанти та вектори розвитку в Україні / О. М. Собко // Вісник Одеського національного університету. – 2014. – Т. 19, вип. 1/2. – С. 24–28. – Серія: Економіка (0,5 друк. арк.).

7. Собко О. М. Модернізація інструментів оцінки інтелектуального капіталу підприємства / О. М. Собко // Економіка і регіон. – 2014. – № 2 (45). – С. 126–131 (0,5 друк. арк.).

8. Собко О. М. Прагматизм діагностики інтелектуального капіталу підприємства в умовах нової парадигми господарювання / О. М. Собко // Світ фінансів. – 2014. – Вип. 1. – С. 47–58 (0,5 друк. арк.).

9. Собко О. М. Моніторинг інтелектуального капіталу підприємства: соціально-економічна доцільність і дієвість запровадження / О. М. Собко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2014. – Вип. 2. – С. 28–39 (0,5 друк. арк.).

10. Собко О. М. Теорія створення вартості підприємства в економічній і фінансовій думці: ретроспективний погляд і вектори розвитку / О. М. Собко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2015. – Вип. 10. – С. 20–26. – (Серія «Економіка і менеджмент») (1,0 друк. арк.).

11. Собко О. М. Новелізація векторів побудови механізму креації вартості підприємства / О. М. Собко // Вісник Одеського національного університету. – 2015. – Т. 20, вип. 2. – С. 81–85. – (Серія: Економіка) (0,6 друк. арк.).

12. Собко О. М. Модернізація методики оцінки ефектів креації вартості підприємства, забезпечених розвитком індивідуального інтелектуального капіталу / О. М. Собко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 12, ч. 3. – С. 73–78. – (Серія: Економічні науки) (0,8 друк. арк.).

13. Собко О. М. Оцінка ефектів креації вартості підприємства, забезпечених розвитком ринкового інтелектуального капіталу / О. М. Собко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – Вип. 6, лип. – С. 483–488. – [Електронний ресурс]: Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-6-2015> (0,7 друк. арк.).

14. Собко О. М. Посилення ефектів креації вартості індивідуального інтелектуального капіталу підприємства на основі впровадження концепції управління талантами / О. М. Собко // Економічні науки. – 2015. – Вип. 12 (47). – С. 250–263. – (Серія «Регіональна економіка») (0,6 друк. арк.).

15. Собко О. М. Управління інтелектуальним портфелем у контексті забезпечення креації вартості інноваційного капіталу підприємства / О. М. Собко // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2015. – Вип. 4. – С. 104–118 (0,9 друк. арк.).

16. Собко О. М. Перспективи входження вітчизняної молочної індустрії на ринок ЄС шляхом посилення конкурентоспроможності бренду / О. М. Собко, І. М. Бойчик // Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – Вип. 6, ч. 3. – С. 42–49. – Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». *Внесок автора*: аналіз ємності ринку молочної продукції ЄС, оцінка конкурентів, тлумачення терміна

«конкурентоспроможність бренда», оцінка брендингу вітчизняних молокопереробних суб'єктів (0,9 друк. арк./0,5 друк. арк.).

17. Собко О. М. Розвиток інформаційного інтелектуального капіталу та цифризація економічних процесів на мікрорівні / О. М. Собко // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2016. – Вип. № 5. – С. 16–21 (0,7 друк. арк.).

в т. ч. у зарубіжних виданнях та у виданнях, що входять до наукометричних баз

18. Sobko O. Kreacja kapitału intelektualnego jako stymulator rozwoju gospodarczego na Ukrainie / O. Sobko // Organizacja i Zarządzanie. – 2014 / Zeszyty Naukowe. № 1919. – Zeszyt 73 (Gliwice). – S. 555–567 (0,5 друк. арк.).

19. Собко О. М. Вплив офшорингу процесів знань на розвиток інтелектуального капіталу підприємства: польський досвід / О. М. Собко // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2014. – Вип. 1 (10). – С. 33–41. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/index.php/uk/archive/2014-110> (0,5 друк. арк.).

20. Sobko O. Ocena efektów kreacji wartości przedsiębiorstwa spowodowanych rozwojem kapitału intelektualnego / O. Sobko // Organizacja i Zarządzanie. – 2014 / Zeszyty Naukowe. № 1941. – Zeszyt 83 (Gliwice). – S. 593–604 (0,7 друк. арк.).

21. Собко О. М. Капітал компетенцій як фундаментальний чинник якості індивідуального інтелектуального капіталу підприємства / Л. Л. Куц, О. М. Собко // Інноваційна економіка. – 2015. – № 3 [58]. – С. 71–80. *Внесок автора*: розкриття поняття капіталу компетенцій, методика його оцінювання та вектори розвитку (0,7 друк. арк./0,5 друк. арк.).

22. Собко О. М. Інноваційні технології формування капіталу знань як основи індивідуального інтелектуального капіталу підприємства / О. М. Собко, Л. Л. Куц // Інноваційна економіка. – 2015. – № 4 [59]. – С. 93–103. *Внесок автора*: тлумачення індивідуального інтелектуального капіталу та капіталу знань, оцінка моделей індивідуального інтелектуального капіталу підприємства, структуризація капіталу знань на підприємстві, аналітична оцінка формування компетенційного капіталу знань випускників університетів (0,7 друк. арк./0,5 друк. арк.).

23. Собко О. М. Економічна діагностика впливу інноваційного інтелектуального капіталу на креацію вартості підприємства / О. М. Собко // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2015. – Вип. 2 (13). – С. 303–313. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2015/15somkvp.pdf> (0,8 друк. арк.).

24. Собко О. М. Організаційна культура як чинник формування синергічних ефектів у креації вартості підприємства / О. М. Собко // Сталий розвиток. – 2015. – № 4 [29]. – С. 54–62 (0,6 друк. арк.).

25. Собко О. М. Прагматизм економічної оцінки інтелектуального капіталу вітчизняних суб'єктів молочної промисловості / О. М. Собко // Економічний аналіз. – 2015. – Т. 22, – № 2. – С. 145–155 (0,7 друк. арк.).

26. Собко О. М. Розбудова мережі інтелектингових агенцій як каталізатор процесів креації вартості підприємств / О. М. Собко // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2015. – № 4 (52). – С. 129–139 (0,8 друк. арк.).

27. Собко О. М. Аспекти розвитку компетенційного потенціалу випускників у сфері підприємництва при застосуванні інноваційних технологій у вищій освіті / О. М. Собко, Л. Л. Куц // Інноваційна економіка. – 2016. – № 1–2 [61]. – С. 5–14. *Внесок автора*: розкриття поняття компетенційного потенціалу у сфері підприємництва, оцінка інноваційної навчальної методики «Case Simulator» та її апробація, обґрунтування доцільності її застосування для підвищення схильності до підприємництва у випускників університетів (0,9 друк. арк./0,5 друк. арк.).

28. Собко О. М. Креація вартості інтелектуального капіталу підприємства як сфера формування конкурентних переваг / О. М. Собко // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – № 4, т. 1. – С. 120–128 (0,5 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

29. Sobko O. Determinanty i zakres rozwoju gospodarki opartej na wiedzy w Polsce / O. Sobko // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 трав. 2009 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. – С. 159–161 (0,1 друк. арк.).

30. Sobko O. Innowacyjność gospodarki ukraińskiej a polityka podatkowa / O. Sobko // Finanse publiczne: uwarunkowania i współczesne trendy rozwoju społeczno-gospodarczego. – Częstochowa : Wydawnictwo Akademii Polonijnej w Częstochowie «Eduktor», 2010. – S. 121–131 (15 друк. арк./0,5 друк. арк.).

31. Sobko O. Stymulowaniu innowacyjności gospodarki ukraińskiej polityką migracyjną / O. Sobko // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 трав. 2011 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2011. – С. 72–76 (0,2 друк. арк.).

32. Собко О. М. Розвиток концепції інтелектуального капіталу підприємства: проблеми та перспективи / О. М. Собко // Проблеми трансформаційних економік в умовах глобалізації : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (23 берез. 2012 р.). – Тернопіль : ТКІ, 2012. – С. 224 – 225. (0,1 друк. арк.).

33. Собко О. М. Удосконалення методики економічної діагностики інтелектуального капіталу підприємства в умовах «економіки знань» / О. М. Собко // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (23–24 квіт. 2013 р.). – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – С. 178–181 (0,2 друк. арк.).

34. Собко О. М. Вектори розвитку капіталу знань на підприємстві: проблеми і шляхи забезпечення / О. М. Собко // Економіка знань: теоретико-методологічні аспекти становлення. – Таврійський економічний журнал, 2013. – № 6. – С. 20–23 (0,12 друк. арк.).

35. Собко О. М. Домінанта знань у філософській та економічній думці / О. М. Собко // Сучасний стан розвитку економічних та інноваційно-інвестиційних процесів в країнах СНД : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (4–5 квіт. 2014 р.). – Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2014. – С. 41–46 (0,2 друк. арк.).

36. Собко О. М. Креація інноваційного капіталу як ключового елементу колективного інтелектуального капіталу підприємства: проблеми і шляхи забезпечення / О. М. Собко // Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. [«Економічні та соціальні інновації як фактор розвитку економіки»]. (4–5 квіт. 2014 р.): у 4 ч. Ч 2. – К. : ГО «Київ. економ. наук. центр», 2014. – С. 80–82 (0,12 друк. арк.).

37. Собко О. М. Вектори забезпечення інтелектуалізації праці на підприємстві: європейський досвід і вітчизняні перспективи / О. М. Собко // Інноваційний потенціал світової науки – XXI сторіччя : матеріали XXVI Міжнар. наук.-практ. конф. (7–11 квіт. 2014 р.). – Запоріжжя : Nauka.zinet.info, 2014. – С.33–36 (0,12 друк. арк.).

38. Собко О. М. Перспективи розвитку інноваційного капіталу підприємства / О. М. Собко // Проблеми сучасної економіки : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 квіт. 2014 р.). Ч. 2. – Донецьк : ГО «СІЕУ», 2014. – С. 104–107 (0,12 друк. арк.).

39. Собко О. М. Удосконалення методики «Balanced Scorecard» в напрямі оцінки інформаційного капіталу підприємства / О. М. Собко // Формування та ефективність використання фінансових ресурсів в економічній діяльності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (11–12 квіт. 2014 р.). – Чернігів : Вид. дім «Гельветика», 2014. – С. 53–56 (0,12 друк. арк.).

40. Собко О. М. Гностично-еволюційна структуризація теорії капіталу / О. М. Собко // Транснаціоналізація економічних систем: тенденції та перспективи розвитку: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (18 квіт. 2014 р.). – Миколаїв : Вид. дім «Гельветика», 2014. – С. 8–10 (0,1 друк. арк.).

41. Собко О. М. Інноваційний інтелектуальний капітал як основа креації вартості сучасних підприємств / О. М. Собко // Сучасні тенденції в економіці та управління : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (13–14 листоп. 2015 р.): у 3-х ч. Ч. 3. – Запоріжжя : ГО «СІЕУ», 2015. – С. 124–127 (0,12 друк. арк.).

42. Собко О. М. Ринковий інтелектуальний капітал у креації вартості сучасних підприємств / О. М. Собко // Наука як рушійна антикризова сила : зб. наук. пр. «Велес» : за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. конф. (16 листоп. 2015 р.). – К. : Центр наук. публікацій, 2015. – С. 61–64 (0,12 друк. арк.).

43. Собко О. М. Розвиток інноваційної інфраструктури як основа формування інноваційного інтелектуального капіталу вітчизняних підприємств / О. М. Собко // Інноваційна інфраструктура України: стан та аналіз умов розвитку : зб. тез наук. робіт уч. Міжнар. наук.-практ. конф. (20–21 листоп. 2015 р.). – Одеса : ЦЕДР, 2015. – С. 54–56 (0,18 друк. арк.).

44. Собко О. М. Портфолію компетенцій як новітній інструмент забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних молокопереробних підприємств / О. М. Собко // Детермінанти сталого розвитку організацій в

умовах глобалізації : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (25–27 листоп. 2015 р.). – Дніпропетровськ, 2015. – С. 187–190. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://ep.nmu.org.ua/en/science/determin%202%202015.pdf> (0,4 друк. арк.).

45. Собко О. М. Посилення креаційного потенціалу інноваційного інтелектуального капіталу молокопереробних підприємств на основі імплементації міжнародних систем управління якістю / О. М. Собко // Економічні та інноваційні процеси: стан, перспективи та розвиток : матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (6–7 травн. 2016 р.). – Ужгород: Вид. дім «Гельветика», 2016. – С. 76–78 (0,2 друк. арк.).

46. Собко О. М. Індивідуальний інтелектуальний капітал як каталізатор процесів інтелектуалізації праці в секторі молочної індустрії Тернопільщини / О. М. Собко // Управлінські науки в сучасному світі : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (21–22 листоп. 2016 р.). – К. : КНЛУ, 2016. – С. 138–141 (0,2 друк. арк.).

47. Собко О. М. Вектори формування вартісних конкурентних переваг у секторі молочної індустрії Тернопільщини / О. М. Собко // Перспективи економічного зростання та інноваційного розвитку України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (9–10 грудня 2016 р.). – Ужгород: Вид. дім «Гельветика», 2016. – С. 89–91 (0,2 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Собко О. М. Теоретико-методологічні домінанти розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2017.

У дисертації розроблено теоретико-методологічні засади, науково-методичні положення і практичні рекомендації щодо розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства.

Запропоновано концептуальну модель розвитку інтелектуального капіталу в процесі креації вартості підприємства з відповідним інституційним базисом, інтерактивними моделями, яка сприятиме інтелектуалізації національних виробництв. Розроблено теоретико-методологічні положення оцінювання ефектів креації вартості підприємства, зумовлених розвитком інтелектуального капіталу: критерієм визначено мінімізацію «лакуна вартості», ключовим індикатором – показник інтелект-потенційної вартості. Проведено оцінювання потенціалу розвитку інтелектуального капіталу молокопереробних підприємств на основі їх кластеризації, визначено потенційні резерви його нарощення у розрізі складових модулів.

Розширено вектори розвитку інституційної перспективи в теорії креації вартості підприємства новим науковим напрямом – інтелектуалістика,

створенням інтелектингових агенцій, відділів управління вартістю підприємства. Проведено оцінювання впливу інтелектуального капіталу на генерування інтелектуальної доданої вартості підприємств, сформовано джерела інтелектуальних резервів у креації їхньої вартості.

Ключові слова: інтелектуальний капітал підприємства, креація вартості підприємства, інтелектуалістика, інтелектинг, інтелектингова агенція, інтелектуальна додана вартість, портфель інтелектуального капіталу підприємства, капітал компетенцій підприємства, інтелект-потенційна вартість, інтелектомісткість.

АННОТАЦИЯ

Собко О. М. Теоретико-методологические доминанты развития интеллектуального капитала в процессе креации стоимости предприятия. На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2017.

В диссертации разработаны теоретико-методологические основы, научно-методические положения и практические рекомендации по развитию интеллектуального капитала в процессе креации стоимости предприятия.

Предложена концептуальная модель развития интеллектуального капитала в процессе креации стоимости предприятия с соответствующим институциональным базисом, интерактивными моделями, способствующая интеллектуализации национальных производств. Разработаны теоретико-методологические положения оценки эффектов креации стоимости предприятия, обусловленных развитием интеллектуального капитала: критерием определена минимизация «лакуна стоимости», ключевым индикатором – показатель интелект-потенциальной стоимости. Проведена оценка потенциала развития интеллектуального капитала молокоперерабатывающих предприятий на основе их кластеризации, определены потенциальные резервы его наращивания в разрезе составляющих модулей.

Расширены векторы развития институциональной перспективы в теории креации стоимости предприятия новым научным направлением – интеллектуалистика, созданием интеллектинговых агентств, отделов управления стоимостью предприятия. Проведена оценка влияния интеллектуального капитала на генерирование интеллектуальной добавленной стоимости предприятий, занятых переработкой молока и изготовлением мороженого, сформированы источники интеллектуальных резервов в креации их стоимости.

Ключевые слова: интеллектуальный капитал предприятия, креація вартості підприємства, інтелектуалістика, інтелектинг, інтелектингове агентство, інтелектуальна додана вартість, портфель

интеллектуального капитала предприятия, капитал компетенции предприятия, интеллект-потенциальная стоимость, интеллектоемкость.

ANNOTATION

Sobko O. M. Theoretical and methodological dominants of intellectual capital development in the enterprise creation value process. – Manuscript.

The purpose of this dissertation is to obtain a doctoral degree in economic science according to specialization codes 08.00.04 – Economics and management of enterprises (according to the types economic activity). – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2017.

Theoretical and methodological frameworks, scientific and methodological provisions, and practical recommendations for intellectual capital development in the value creation process are elaborated throughout this dissertation.

A conceptual model of intellectual capital formation in value creation process in enterprise is proposed. This model includes target, instrumental and methodological systems with the relevant institutional basis at the macro, meso and micro levels, indicators and economic diagnostics ratios, grounding of clustering prospects, cross-sector partnership models and interactive collaboration. The definition and scientific approach to structuring intellectual capital in the value creation process in enterprise are specified. The methodological tools of intellectual capital evaluation in the value creation process in enterprise is defined. The scale for determining the intellectual level of the corporate sector entity is based upon expanding the scopes of analytics, using the q-Tobin method.

The generators of the value creation process in enterprise is distinguished by factors of intellectual origin, and its sources of identification are systemized. The formation of mechanism architectonics of the value creation in enterprise for activating the value creation processes through the intellectual capital development is improved. Theoretical and methodological provisions and methodical ware of the evaluation of the value creation effects in enterprise due to intellectual capital development are elaborated. Their principles are systemized, their indicators are developed, the three-level method of their calculation is constructed, and their criteria with its key indicator are determined.

The prospective lines of intellectual capital development in enterprises engaged in processing milk and ice-cream production is based on cluster analysis, and cross-sector partnership opportunities are grounded. The interactive model of the competence approach of implementation according to the intellectual capital development in enterprise with the purpose of increasing its competitiveness is developed.

The scientific and methodological provisions on an intellectual portfolio formation in enterprise are developed, and the methodical approaches to its structuring are determined. The theoretical and conceptual rationale for introducing the scientific field "intellectualistic" is presented. It is proven that the directions of institutional prospects development, in the creation value theory are focused at the

macro-level on the executive agencies creation with advisory functions, at the meso-level on the intelligent agencies activity, and at the micro-level on cost management departments activity. Ways to implement international quality management systems, along with the safety of dairy products to enhance the creative potential of enterprise and intellectual capital are determined.

The intellectual reserves of creation value in enterprise engaged in processing milk and ice cream production in the Ternopil region is based on developed models of evaluation of the intellectual capital influences on generations of intellectual value added are discovered.

Intellectual capital influence upon generating the intellectual added value of dairy plants producing ice cream, and identified sources of intellectual reserves in creation of their value. On the basis of STATISTICA software and methods of interval modeling, is assessed correlations between the value of intellectual capital and intellectual value-added enterprises were built. The author proved a number of hypotheses verifying these correlations on the basis of regression models of impact of intellectual capital upon generation of intellectual value-added enterprise value.

The competence model is used to manage scientific approaches to structuring intellectual capital of an enterprise on the basis of integral and competence taxon. Moreover, the potential of intellectual capital of dairy plants being clustered is also estimated, and then potential reserves of its accumulation in terms of constituent modules is identified.

The author identified the positive results of venture value creation based upon the intellectual capital development, and the results are combined among three sectors: business, public and communal.

The vectors of development of institutional prospects within the theory of venture's value creation are extended with new intellectualistic scientific direction, with creation of intellect agencies, and departments managing venture's value. Intellectual sources of venture's value creation which are extremely important in investment appeal and sustainable development of business ventures are identified. The author elaborates the international quality and safety management system of the surveillance mechanism on examples of dairy products, which are substantiated on the basis of spatial identification of enterprises within quadrant groups, and defined by the sequence of its implementation within traditional and organic outputs.

Keywords: intellectual capital, enterprise value creation, intellectualistic, intelligence, intelligent agency, intellectual value added, enterprise enterprise intellectual capital portfolio, enterprise competence capital, intellect-potential value, intellect ratio.

Підписано до друку 26.05.2017 р.
Формат 60х90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов. друк. арк. 1,8. Обл. вид. арк. 2,0.
Зам. № А022-17. Тираж 150 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль, 46004

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль, 46004
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua